

Vojnostrategijski aspekt rata u Zalivu

General-major u penziji *ILIJ A NIKEZIĆ*

Rat u Persijskom zalivu može se analizirati sa različitih stanovišta i nivoa uopštavanja: (1) diplomatsko-političke i psihološko-propagandne komponente, (2) ekonomskih interesa zaraćenih strana i (3) primene odgovarajuće doktrine i strategije. Sve navedene komponente u tom ratu bile su međusobno povezane i uslovljene, pa je teško izdvojeno analizirati samo vojnostrategijske činioce koji se razmatraju u ovom članku.

U Zalivu su se „sudarile” dve potpuno različite doktrine: iračka strategija pozicionog rata, sa uređenom teritorijom i fortifikacijski dobro pripremljenim pojasevima odbrane, i američka doktrina maksimalnog korišćenja tehničke superiornosti, kao i strategija vazdušne ofanzive kao primarnog sadržaja vojnih operacija. Uz to, u kopnenoj ofanzivi SAD testirale su i mnoga načela „doktrine vazdušno-kopnene bitke”, ali na osnovu „sumnjivih” kriterijuma. Naime, teško je poverovati da bi se u nekom drugom lokalnom ili regionalnom ratu protivnik ponašao onako kako su to činile oružane snage Iraka tokom celog rata, a naročito u vreme kopnene ofanzive multinacionalnih snaga.

Obeležje rata u Zalivu autor razmatra iz tri ugla: (1) kroz osnovne karakteristike ratišta i njihov uticaj na vođenje vojnih operacija; (2) pripreme za rat, i (3) toka i karakteristika rata. Takav pristup analizi vojnostrategijske komponente rata olakšava definisanje pouka iz najvećeg regionalnog oružanog sukoba posle drugog svetskog rata, u kojem je upotrebljeno najsavremenije konvencionalno naoružanje.

Rat u Persijskom zalivu pripada grupi najvećih regionalnih vojnih sukoba novije epohe kako po angažovanim vojnim efektivima, tako i po mnogim implikacijama političkog, ekonomskog i strategijskog značaja ne samo za područje Bliskog i Srednjeg istoka već i mnogo šire. Ratno poprište je činila najbogatija naftonosna oblast sveta, i već sama ta okolnost bila je dovoljna da višestruko multiplicira svaku značajniju vojnostrategijsku i političku akciju zaraćenih strana, ali i onih koje su u rat bile posredno involvirane. Takođe, to je region u kojem se ukrštaju izuzetno značajne kopnene, pomorske i vazdušne komunikacije, zone i pravci kojima je to područje povezano sa evropskim, azijskim i afričkim kontinentom, i

kojima se u poslednje dve decenije odvijao najintenzivniji saobraćaj gotovo u svim pravcima. Navedeni razlozi, ali i mnogi drugi, glavni su uzrok što su u godinama nakon drugog svetskog rata područja Bliskog i Srednjeg istoka postala najvirulentnija žarišta brojnih oružanih sukoba i vojnih intervencija, i što su se upravo tu prelamali mnogi antagonizmi velikih sila i nekadašnjih kolonijalnih imperija, a u novije vreme i lokalnih pretendencija na regionalnu dominaciju. Stoga i ne iznenađuje što je u tom, relativno kratkotrajnom ratu bilo angažovano (posredno ili neposredno) skoro trideset država, od kojih mnoge sa izuzetno snažnim vojnim efektivima.

OSNOVNE KARAKTERISTIKE RATIŠTA – NJIHOV UTICAJ NA PRIPREMU I VOĐENJE OPERACIJA

U Persijskom zalivu ratom su bile neposredno zahvaćene tri arapske države: Irak, Kuvajt i Saudijska Arabija. Taj prostor, uslovno, može se nazvati ratištem, a teritoriju svake države pojedinačno – vojištem, s tim što se i kod ratišta u celini, kao i kod pojedinih vojišta, jasno razlučuju strateški, operativni i taktički objekti, pravci, zone i težišta, odnosno svi elementi značajni za vođenje borbi, bojeva i operacija.

Osnovni strateški front i polazna operativna osnovica koalicioni snaga nalazili su se na teritoriji Saudijske Arabije. Zajedno sa Persijskim zalivom i Crvenim morem, gde je bila stacionirana ratna flota (pored ostalog, i šest nosača aviona), to područje je činilo stratešku celinu na kojoj su obavljene sve neposredne pripreme za izvođenje operacija. U tom ambijentu moralo se prilagođavati ljudstvo dovedeno iz SAD i Evrope na potpuno drugačije klimatske i geofizičke uslove, a sličan zahtev je postavljen i u vezi s naoružanjem i ratnom opremom. Za koalicione snage, posebno za jedinice oružanih snaga SAD, Velike Britanije i Francuske, koje su se posle drugog svetskog rata pripremale, uglavnom, za sukob sa armijom SSSR-a na evropskom ratištu bio je to najnepovoljniji ambijent. Upravo zato pripreme za rat trajale su neuobičajeno dugo.

Unutrašnjost ogromne površine Saudijske Arabije¹ pretežno je pustinjska visoravan, teško prohodna, bez vode i vegetacije izuzev u oazama. Severozapadni deo čine pustinja Nufud (an – Nufūd), prosečne nadmorske visine 700–1.000 m. Na tom, veoma nepovoljnom prostoru dejstvovao je francuski kontingent kopnenih snaga u drugoj fazi rata (kopnena ofanziva).

Na zapadnom i južnom rubu nalazi se pojas planina, koje su ograničavale kretanje između crvenomorske obale i unutrašnjosti Saudijske Arabije, izuzimajući pustinje i oaze samo između planinskih masiva, u čijim su rejonima koalicione snage organizovale i fortifikacijski uredile svoje vazduhoplovne i kopnene baze, kao i logističku komponentu, koja je u tom ratu bila izuzetno značajna. Geomorfološki uslovi za to bili su izrazito nepovoljni: zemljište nepodesno za fortifikacijske radove (pustinjskog karaktera), bez vode (koja se dobija uglavnom desalinizacijom morske vode), pustinjska klima i temperatura koja u centralnoj visoravni oscilira od 6 do 45 celzijusovih stepeni.² Jaki pustinjski vetrovi bili su dodatni problem u toku priprema i izvođenja operacija, a značajne su bile i još dve okolnosti: *prvo*, skoro isključeno maskiranje u pojedinim borbenim zonama zbog pomanjkanja bilo kakve vegetacije i pustinjskog tla i, *drugo* – ograničenost saobraćaja samo na nekoliko magistralnih pravaca. Vojna infrastruktura Saudijske Arabije (aerodromi, luke, skladišta i dr.) nije mogla da prihvati sav kontingent koalicionih snaga, što je ubrzo nametnulo potrebu za izgradnjom nove infrastrukture. Između ostalog, organizovan je i najveći „vazdušni most” u istoriji ratovanja – između SAD i Evrope, s jedne, i Bliskog istoka, sa druge strane.

Osim za efektivne kopnenih snaga i ratnog vazduhoplovstva, uslovi su bili nepovoljni i za pomorske snage. Naime, na

¹ Saudijska Arabija: površina 2.149.690 km,² sa oko 8.000.000 stanovnika; glavni grad Rijad (oko 400.000 stanovnika); teokratska monarhija sa kraljem, koji ima upravnu i izvršnu vlast (šef države i vlade, verski poglavar, vrhovni sudija i vrhovni komandant oružanih snaga).

² Temperatura se katkada penje i do 60° celzijusa. Oklop tenka zagreje se toliko da ga je nemoguće dodirivati čak ni u rukavici, a instrumenti u helikopterima „polude” na visokim temperaturama pri niskom letu. Benzin ubrzano isparava, ulje se pregrejava, a motori kvare. Po izjavama trupnih komandanata, vojnici su gotovo svakog dana morali da čiste oružje dva puta, jer se jedino tako moglo zaštititi od korodivne prašine i pustinjskog peska. „Prva stvar je da preživimo u ovim nemogućim uslovima, a ako to uspemo – da se borimo”, bio je komentar jednog učesnika rata.

relativno malom prostoru (Crveno more, Persijski zaliv), bila je izuzetno snažna koncentracija pomorskih snaga, veća nego u bilo kojem drugom lokalnom i regionalnom ratu – oko 150 brodova, od kojih šest nosača aviona. Kako je obala duž Persijskog zaliva niska i močvarna, bez prirodnih luka, ratna flota koalicioni snaga bila je prisiljena da djeluje sa velike udaljenosti od kopnenog vojišta, što je osetno smanjivalo njene vatrene mogućnosti (taktički radijus dejstva avijacije, domet brodske artiljerije i raketa). Tri nosača aviona bila su raspoređena u Crvenom moru, a tri u Persijskom zalivu, tako da su avioni koji su poletali sa brodskih paluba za dejstvo po objektima u Iraku morali da se popunjavaju u vazдушnom prostoru zbog ograničenog taktičkog radijusa.³ Zbog složenih problema baziranja avijacije, komanda multinacionalnih snaga se opredelila za efikasnije rešenje – masovnu upotrebu krstarećih raketa po najznačajnijim strategijskim objektima u Iraku. Za to je upotrebljeno oko 150 raketa, lansiranih sa brodova.⁴

Za razliku od teritorije Saudijske Arabije, čije su geografsko-klimatske nepogodnosti bile značajne jedino za snage antiiračke koalicije, teritorije Kuvajta i Iraka uticale su na obe zaraćene strane.⁵ Područje Kuvajta bilo je osnovno vojište na kojem su koalicione snage vodile trodnevnu strategijsku operaciju, a nije se mnogo razlikovalo od teritorije Saudijske Arabije – pretežno polupustinjska i pustinjska primorska nizija, koja ograničava dejstva oklopno-mehanizovanih snaga i pešadije, pogotovu zbog osetnog pomanjkanja vode. Pošto je na teritoriji Kuvajta bilo stacionirano oko pola miliona vojnika (iračkih, i iz sastava multinacionalnih snaga), a dnevna potrošnja vode po vojniku iznosila je oko 35 litara, problem snabdevanja vodom bio je jedan od najdelikatnijih i najsloženijih. Slično je bilo i sa maskiranjem: pustinjsko zemljište, bez

³ Popuna gorivom u vazduhu jedna je od najsloženijih taktičko-tehničkih radnji, koja zahteva izuzetno osposobljenu posadu. U ratu u Zalivu tu funkciju su obavljali tankeri na avionima KC-10, iz sastava ratnog vazduhoplovstva, i KC-135 i KA-6, iz ratne mornarice.

⁴ Krstareće rakete tipa *Tomahawk*, dometa 2.500 km, niskog i reljefu prilagođenog leta (17 m iznad morske površine, a 30–100 m iznad kopna) i programirane putanje vođenja.

⁵ Kuvajt se nalazi na severozapadnoj obali Persijskog zaliva; ima oko milion stanovnika. Do 1961. godine bio je britanska kolonija. Posle sticanja nezavisnosti postao je značajan ekonomsko-finansijski faktor zbog ogromnih izvora nafte. Sporazumom sa šejikom Kuvajta, oktobra 1963, Irak se odrekao pretenzija na Kuvajt, ali je 2. avgusta 1990. izvršio iznenadnu agresiju, anektirao Kuvajt i proglasio ga svojom 19. provincijom.

vegetacije, isključivalo je mogućnost bilo kakvog opsežnijeg maskiranja, što je bio dodatni problem za sve komande iračke armije.

I iračko ratište ima karakteristike slične arabijskom i kuvajtskom.⁶ Granični pojas na severu, severoistoku i istoku pretežno je planinski, na zapadu i jugozapadu prostire se pustinjska oblast, a doline reka Eufrata i Tigra čine kompaktnu, prostorno najveću, najplodniju i najnaseljeniju oblast, u kojoj su bili stacionirani i svi važniji strategijski objekti, uključujući i elitne jedinice Republikanske garde. Na jugoistoku, između reke Šat-al-Arab i Kuvajta, u širini od oko 50 km, Irak izlazi na obalu Persijskog zaliva. Na desnoj obali reke Šat-al-Arab, 120 km od njenog ušća u Persijski zaliv, nalazi se Basra – najveća luka Iraka, jedno od najznačajnijih ratnih poprišta u osmogodišnjem ratu između Iraka i Irana. Obala duž Persijskog zaliva na tom delu ratišta (Kuvajt, Irak) niska je i močvarna, bez prirodnih luka, što je prisililo ratnu flotu koalicioni snaga da se usidri na velikoj udaljenosti od obale, čime su osetno smanjene njene borbene mogućnosti, naročito dejstvo artiljerijskog i raketnog naoružanja.

Znatn deo Iraka prekriven je stepama, koje na jugu i jugozapadu prelaze u pustinjsku oblast, pa je tu prirodno maskiranje iračkih jedinica bilo skoro isključeno, za razliku od prostora između reka Tigra i Eufrata (Mesopotamija) gde su šume vrba, urmi i palmi omogućavale znatno bolje maskiranje. Slično je bilo i sa planinskim područjima na istoku, čije su padine obrasle grmljem i hrastom. Takvi prirodni uslovi, uz dobro veštačko maskiranje (lažne makete i položaji, uspele imitacije i simuliranja dejstva i dr.), i neprekidno menjanje vatrenih položaja omogućili su „preživljavanje” većeg broja lansiranih rampi za rakete tipa *Scud*, čak i u uslovima najintenzivnijeg bombardovanja koje poznaje istorija ratnog vazduhoplovstva. Slično je bilo i sa oklopno-mehanizovanim jedinicama Republikanske garde, čije je maskiranje i utvrđivanje bilo takođe veoma uspešno.

⁶ Irak najvećim delom obuhvata prostor drevne Mesopotamije (međurečje Eufrata i Tigra), površine 434.924 km² sa oko 18.000.000 stanovnika (75 odsto su Arapi, 19 odsto Kurdi, a ostalo čine manje etničke grupe – Turci, Iranci, Jermeni i dr.). Nalazi se na najkraćem putu između severoistočnog dela Sredozemnog mora i Persijskog zaliva. Odlučujuću ulogu u političkom, pa i u vojnom životu zemlje ima najveća partija BAAS (Socijalistička partija arapskog porijekla). Ujedinjena demokratska partija Kurdistana traži autonomiju za Kurde, mada nije bilo organizovanog unutrašnjeg otpora u Iraku dok je rat trajao. Pobuna Kurda i opozicije nastala je posle rata.

U celini, može se zaključiti da je prostor na kojem su vođene operacije višestruko uticao na: (1) izbor i adaptaciju pojedinih sistema oružja i ratne opreme; (2) proces adaptacije obuke i borbene pripreme vojnika i jedinica, i (3) izbor vidova borbenih dejstava i primenu odgovarajućih principa ratne veštine. Multinacionalne snage, na primer, bile su snabdevene lakim šlemovima sa ventilacijom, zatim zaštitnim maskama sa specijalnim dodatkom koji omogućava pijenje vode a da se maska ne skida, vojnici i starešine su dobijali zaštitne prsluke, a masovno su korišćene i čizme koje sprečavaju ulazak peska i imaju posebne otvore za vazduh. Mnoge adaptacije su morale biti izvedene i na pojedinim sistemima oružja. Gotovo da nije bilo vatrene sredstva koje nije zahtevalo dodatne prepravke, posebno u jedinicama kopnene vojske, a ukoliko ima izuzetaka, onda je to, pre svega, tenk *T-84A* jugoslovenske proizvodnje (jedino mu je poboljšan blatobran, a boja je prilagođena boji pustinjskog peska). U borbenim dejstvima se pokazao čak superiornijim od najsavremenijih tenkova kojima su raspolagale savezničke snage, što je bilo jedno od ne malih iznenađenja.⁷

PRIPREME ZA RAT

Regionalni rat u Persijskom zalivu, u poređenju sa mnogim drugim ratovima novijeg vremena, specifičan je po relativno dugoj i neometanoj pripremi obe zaraćene strane. To se odnosi, pre svega, na Sjedinjenje Američke Države, čije su oružane snage bile najjače i najudaljenije od ratišta. Njihova priprema trajala je više od pet meseci: od 2. avgusta 1990, kada je iračka armija prodrla u Kuvajt, do 17. januara 1991. kada su otpočele vazduhoplovne operacije koalicioničkih snaga protiv Iraka. Po dužini priprema, broju diplomatskih nota i intenzitetu javnih istupa najviših državnika rat u Zalivu je više podsećao na ratove 19. veka nego na sukobe savreme-

⁷ Tenk *T-84A* rezultat je višegodišnjeg istraživačkog rada i procesa proizvodnje naše vojne industrije. Prodat je i isporučen Kuvajtu pre iračke agresije na tu zemlju. Do pojave tenka *T-84A* smatralo se da je američki tenk *M-1 Abrams* najsavremeniji na ratištu pustinjskog ambijenta, ali je ratna praksa to demantovala: *T-84A* lakši je i brži, ima top većeg kalibra (125 mm, a američki 105 mm), manje se kvari u pustinjskim uslovima i ima manju siluetu.

ne epohe, što ne dovodi u pitanje zapažanje nekih teoretičara da je u njemu američka armija testirala i svoju doktrinu „kopneno-vazdušne bitke dvehiljadite godine”.

Neposredne političke i vojne pripreme za rat počele su već 2. avgusta, odmah nakon iračke invazije na Kuvajt. Savet bezbednosti je osudio invaziju i zatražio bezuslovno i trenutno povlačenje iračkih snaga, a Predsednik SAD naredio je 5. avgusta da se u Saudijsku Arabiju pošalju jedinice kopnene vojske i vazduhoplovstva „radi odbrane Saudijske Arabije od moguće iračke agresije”. Kao odgovor na te mere, Irak je 8. avgusta proglasio aneksiju Kuvajta, a tri sedmice kasnije uključio ga je u sastav iračke države kao 19. provinciju i pozvao sve Muslimane na „sveti rat protiv Amerike” i rušenje „saudijske vladajuće porodice”.

Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija ispoljio je najveći stepen jedinstva kako u osudi agresije, tako i u donošenju konkretnih mera kojima je trebalo obuzdati agresora: uvođenje ekonomskog embarga, legalizacija pomorske i vazdušne blokade iračke teritorije, postavljanje zahteva za puštanje na slobodu svih stranih državljana zadržanih u svojstvu talaca, i drugo. Svrha tih aktivnosti svodila se na prisiljavanje agresora da se povuče iz Kuvajta i odustane od svojih agresivnih ciljeva. Političke i vojne pripreme osetno su intenzivirane od sredine novembra, nakon što je konačno propala i poslednja prilika za arapski samit i eventualno pronalaženje rešenja u arapskim okvirima. Stavove o bezuslovnom povlačenju iračke armije iz Kuvajta podržala je većina arapskih zemalja, a to je bio značajan preduslov za donošenje tzv. ratne rezolucije br. 678, kojom Savet bezbednosti ultimativno zahteva povlačenje oružanih snaga Iraka iz Kuvajta do 15. januara 1991. i nagoveštava primenu vojne sile ako se taj rok ne ispoštuje.

Na takvim opcijama Saveta bezbednosti građena je politička strategija savezničkih snaga na čelu sa SAD, koje su imale i svoje posebne političke, ekonomske i vojne interese na području Bliskog i Srednjeg istoka. U dilemi „diplomacija ili oružje” sve je više preovladavalo gledište o neizbežnosti rata u Persijskom zalivu, osobito u SAD, koje su se intenzivno i sistematski pripremale za takav rat. Pripremala se i druga strana – Irak, verujući u povoljan ishod rata. „Amerikanci

žele da ovo bude odlučujuća bitka, pa neka bude", govorio je irački predsednik Sadam Husein, odbijajući sve mirovne inicijative za rešenje krize u Zalivu. Kao vrhovni komandant oružanih snaga, on je očigledno verovao u moć vlastite armije, a sve one koji su se kolebali u takvoj oceni smenjivao je po kratkom postupku.

PRIPREME KOALICIONIH SNAGA

Vojno angažovanje Sjedinjenih Američkih Država u krizi u Zalivu otpočelo je prebacivanjem isturenog ešelona „snaga za brze intervencije” u to područje.⁸ Ukupne jačine od oko 220.000 vojnika, kombinovani sastav su činili: 18.VDK, 82.vdd, 101.vpd, 24.md, 197.mbr, 3.oip, 1.br PVO, 2.UGNA i pet taktičkih vingova bombarderske i lovačke avijacije. Njihovo međukontinentalno prebacivanje predstavljalo je naj-složeniju vazdušno-transportnu operaciju u istoriji. Ona je izvedena u tri etape: u prvoj, neposredno posle agresije Iraka na Kuvajt, upućene su pomorske, vazduhoplovne, vazdušno-desantne i specijalne jedinice kopnene vojske; u drugoj – lovačko-bombarderska i bombarderska avijacija i udarne pomorske snage sa nosačima aviona, a u trećoj su prebačene dodatne snage KoV i teža tehnika i oprema za već predislocirane jedinice.⁹ Za prebacivanje tako obimnih snaga, pored formacijskih transportnih sredstava, angažovano je i oko 500 transportnih aviona (koji su sletali gotovo svakih 10 minuta) i više od 50 velikih brodova. Vazdušni i pomorski most SAD – Persijski zaliv bio je dug skoro 12.000 kilometara.

Druga faza prebacivanja koalicionihi snaga u rejon Persijskog zaliva otpočela je prvih dana decembra. Ocenivši da su postojeće snage nedovoljne za ofanzivna dejstva širih razmera, Predsednik SAD doneo je odluku o prebacivanju novih 200.000 američkih vojnika. Taj kontingent su sačinjavali: 2.okd i 2.okbr iz SR Nemačke, 1.md, 1.okd, 2.mbr i 1.okbr

⁸ Zanimljivo je da je odluka o formiranju „snaga za brze intervencije” doneta još 1979. godine posle „islamske revolucije” u Iranu, gde su, do tada, SAD imale najsnažniji uticaj i uporište.

⁹ Napad Iraka na Kuvajt otpočeo je iznenada, u ranim jutarnjim satima 2. avgusta 1990. godine. Izvele su ga jedinice Gardijskog i 7. korpusa u sadejstvu sa prethodno ubačenim delovima, brzim upadom sa tri pravca i tempom napada od oko 40 kilometara na sat. Operacija je završena za oko četiri časa, bez značajnijih gubitaka.

iz SAD, 1. divizija MDP, 1. amfibijska brigada, 3. UGNA i oko devet taktičkih vingova borbene avijacije sa oko 700 aviona. Naknadne snage iz SAD formirane su selektivnom mobilizacijom (pretežno kopnene vojske). Mobilisani rezervisti, pre upućivanja u područje Persijskog zaliva, imali su jednomesečnu intenzivnu obuku u nastavnom centru Fort Irvin (Kalifornija).¹⁰ Uporedo sa prebacivanjem jedinica KoV i mornaričke pešadije, prebazirano je i oko 650 aviona iz 20 različitih vingova taktičke i strategijske avijacije, uključujući i bombardere B-52 i najnovije lovce-bombardere F-117A („nevidljivi”).

Plovidba pomorskog transporta iz luka SAD u područje sukoba (dužina puta oko 12.000 milja) trajala je 21–27 dana. Pomorskim prevoženjem su dopremani teški sistemi oružja i ratne tehnike: tenkovi, borbena vozila pešadije, oklopni transporteri, helikopteri i artiljerija. Najbrže su prebazirane (za 8–14 dana) tri eskadre, sastavljene od 13 brodova skladišta na kojima su čuvane rezerve oružja i druge ratne tehnike za tri brigade mornaričke pešadije i druge vrste jedinica (ukupno do 50.000 ljudi), s proračunom da mogu izvoditi borbena dejstva tokom trideset dana. Tako je u toku kontinuirane pomorsko-transportne operacije dopremljeno oko dva miliona tona raznih tereta.

Na taj način je formirana glavna grupacija američkih oružanih snaga u širem području Persijskog zaliva. Do sredine januara 1991. njeni efektivni su iznosili više od 400.000 ljudi, koji su bili svrstani u deset divizija, tri brigade i druge formacijske sastave, a od težeg naoružanja je imala: oko 2.500 tenkova, oko 2.000 artiljerijskih oruđa i minobacača, oko 1.500 aviona i 80 ratnih i drugih brodova, uključujući i šest nosača aviona. Bila je to najveća koncentracija armije SAD u jednom ratnom sukobu posle drugog svetskog rata, zbog čega će i iskustva stečena u tom ratu biti za nju najdragocenija.

U međuvremenu, u ratne pripreme su se uključile mnoge zapadne zemlje, kao i veći broj arapskih i islamskih država. U sastavu *britanskih snaga* nalazilo se oko 30.000 vojnika, 240 tenkova, 72 borbena aviona različitog tipa (*herier, tornado*,

¹⁰ Američka štampa je beležila i slučajeve ispoljavanja nezadovoljstva zbog pozivanja u vojsku. Bilo je dezerterstava iz straha, a pojavljivale su se i tvrdnje kako, navodno, nijedno lice iz Predsednikovog kabineta nema sina u sastavu američkih trupa u Zalivu. Od 535 kongresmena, samo su dvojica imala sinove u sastavu tih snaga.

jaguar), 30 helikoptera i 10 brodova.¹¹ Glavnu udarnu snagu jedinica KoV Velike Britanije činila je 1. oklopna divizija sa tenkovima *Chalanger*, koja je, zajedno sa američkim oklopno-mehanizovanim snagama, dejstvovala na centralnom operacijskom pravcu. *Francuski* kontingent je sačinjavalo oko 16.000 ljudi, 100 tenkova, 45 aviona (*Mirage 2000*), 95 helikoptera i 45 brodova. Veći broj helikoptera angažovan je radi uloge koja je dodeljena francuskom kontingentu u ostvarivanju dubokog obuhvata koji je izveden zajedno sa delovima 101. vazdušno-prenosne divizije iz sastava snaga za brze intervencije SAD.

U sastavu multinacionalnih snaga nalazili su se manji ili veći kontingenti iz još 25 zemalja.¹² Najčešće su to bile simbolične snage kojima se izražavala solidarnost sa akcijom vodećih snaga antiiračke koalicije, ali se ne mogu isključiti ni drugi motivi: sticanje ratnog iskustva u pripremi i vođenju operacija, provera efekata dejstava pojedinih vrsta i sistema oružja, i drugo.

Od arapskih zemalja aktivnije su se angažovale Saudijska Arabija (na čijoj su teritoriji izvođene i najopsežnije pripreme za ratna dejstva, naročito za kopnenu ofanzivu), Egipat, Ujedinjeni Arapski Emirati i Sirija. Saudijska Arabija je, posredno ili neposredno, angažovala najveći deo svojih oružanih snaga: oko 65.000 vojnika, 550 tenkova, 450 artiljerijskih oruđa, 127 aviona i osam ratnih brodova. Egipat je angažovao oko 40.000 vojnika i oko 500 tenkova, Ujedinjeni Arapski Emirati – oko 43.000 vojnika, 131 tenk, 232 artiljerijska oruđa i 61 avion, u sastavu sirijskog kontingenta bilo je oko 18.000 vojnika i 300 tenkova. Koncentracija i priprema oružanih snaga arapskih zemalja izvedena je u skladu sa ratnim planom „Pustinjski štit“, ali ostali vojni kontingenti, izuzev armije Saudijske Arabije, nisu imali zapaženiju ulogu u toku vođenja rata. Njihovo prisustvo više je simbolizovalo spremnost arapskih zemalja da osude agresiju Iraka na Kuvajt i pokažu

¹¹ Najveći broj srušenih aviona u ratu u Zalivu je tipa *Tornado*, i to od lake protivavionske artiljerije koja je branila iračke aerodrome, zbog toga što su u obavljanju borbenih zadataka morali da lete nisko.

¹² Tako je, na primer, Kanada angažovala 900 vojnika, 18 aviona i dva broda, a u pomorskoj blokadi Iraka učestvovala su i Nemačka sa četiri broda, Belgija, Španija i Australija sa po tri, Holandija i Argentina sa po dva, Grčka i Danska sa po jednim brodom. Manje jedinice specijalista (ekipa) poslale su Češkoslovačka, Bugarska i Poljska.

privrženost savezništvu sa nekim zapadnim zemljama, naročito Sjedinjenim Američkim Državama.

Do 16. januara 1991. godine (početak ratnih dejstava) na prostoru Bliskog istoka bila je završena koncentracija i stratejski raspored najbrojnijih vojnih efektivna posle drugog svet-skog rata. U sastavu koalicionih snaga nalazilo se ukupno oko 670.000 vojnika, 3.900 tenkova, 3.000 aviona i helikoptera i 140 brodova, naspram kojih se nalazila iračka armija od oko 1.000.000 vojnika, organizovanih u 66 divizija (osam korpusa), 5.500 tenkova, oko 800 aviona, oko 1.000 helikoptera i 35 brodova. Zanimljivo je da je kvantitativni odnos kopnenih snaga (broj vojnika i tenkova) bio u korist Iraka, ali su upravo te jedinice pružile najslabiji otpor u toku kopnene ofanzive koalicionih snaga. Ponovo se potvrdilo staro ratno pravilo da kvalitativni činioci (moral, stepen obučenosti i dr.) imaju uvek prevagu nad kvantitetom. Prema oceni mnogih analitičara, ta činjenica je bila evidentna i odlučujuće je uticala na ishod kopnene ofanzive multinacionalnih snaga.

Priprema i obuka koalicionih snaga za izvođenje ratnih dejstava započete su odmah po pristizanju na teritoriju Saudijske Arabije. Uporedo je trebalo rešavati tri grupe zadataka i problema: (1) prilagoditi obuku pustinjskim uslovima ratovanja; (2) izgraditi poligone i makete objekata koji što vernije simuliraju prave objekte (ciljevi za napad) i fortifikaciju Iraka, i na takvim fizičkim i matematičkim modelima uvežbavati pojedince, posade i jedinice i (3) iznaći što efikasniji i racionalniji način za zajedničku obuku (vežbe) multinacionalnih snaga, naročito u procesu rukovođenja i komandovanja, uz „poštovanje nacionalnih obeležja i zahteva”. Ishod rata u celini, a naročito njegova kopnena faza, znatno su zavisili od uspešne realizacije navedenih komponenata priprema.¹³

Zagovornici „vazdušnog rata” procenjivali su da će pod snažnim udarom iz vazdušnog prostora Irak popustiti i povući se iz Kuvajta. Međutim, takvo gledište nije do kraja prihvaćeno u združenom generalštabu, pa su neposredne pripreme za kopnenu fazu rata bile čak intenzivnije od priprema za vazdušnu ofanzivu. Jedan od značajnijih razloga za to bilo je opredeljenje svih komandi koalicionih snaga da se izbegnu

¹³ Na čelu zajedničke komande nalazio se američki general Norman Švarekopf, koji je kao mlađi oficir učestvovao i u vijetnamskom ratu.

veliki gubici u ljudstvu, jer bi to deprimirajuće uticalo na borbeni moral jedinica i vojnika, a veoma negativno bi se odrazilo i na javno mnjenje, naročito u SAD, Francuskoj i Velikoj Britaniji. Zato je u pripremnoj fazi trebalo preduzeti sve kako bi se gubici u ljudstvu sveli na najmanju meru.

Za identifikaciju ciljeva upotrebljena su, pored ostalog, i dva savremena tehnička sredstva – sateliti u kosmosu i „leteći radari” AWACS. U početku je bilo angažovano sedam satelita, ali je njihov broj neprekidno povećavan (prema nekim podacima i do 15). Svi značajniji strateški objekti na teritoriji Iraka, kao i sve odbrambene aktivnosti na teritoriji Kuvajta, identifikovani su i praćeni iz kosmosa satelitskim izviđanjem, što je bilo značajna dopuna informacijama koje su prikupljali „leteći radari” i izviđački avioni. Avioni tipa AWACS i izviđački avioni su u pripremnom periodu (sa polukružne osnove) neprekidno osmatrali celokupnu teritoriju Kuvajta i najveći deo teritorije Iraka, i upravo zahvaljujući toj vrsti osmatranja i prikupljanja podataka mogle su se izvesti sve kasnije vazdušne operacije. Zato je odmah nakon izbijanja krize (14. avgusta) na aerodrome Saudijske Arabije prebazi-rano pet „letećih radara” (E-3 AWACS) i veći broj izviđačkih aviona EC 135, kao i odeljenje i oprema za uspostavljanje pokretnih satelitskih veza. Tako je osmatranje i izviđenje iz vazdušnog prostora korenspondiralo satelitskom izviđanju, što je novi kvalitet u pripremama vojnih operacija uopšte, a posebno vazduhoplovnih.

Višemesečna izviđanja teritorija Iraka i Kuvajta geostacionarnim satelitima, bespilotnim letelicama, izviđačkim avionima i „letećim radarima” bila su sinhronizovana i sa raznovrsnim elektronskim i protiv elektronskim dejstvima, usmerenim ka potpunom neutralisanju sistema protivvazdušne odbrane Iraka. U tu svrhu angažovani su najsavremeniji avioni za elektronsko izviđanje (E-3A, E-2C, EC-135, EA-6B i drugi) i elektronsko ometanje (EA-6B, EF-111 i EC-130), koji su bazirali na aerodromima i nosačima aviona.¹⁴ Angažovani su

¹⁴ Gotovo svi borbeni avioni koalicioni snaga imali su sredstva za pasivnu, a veći deo i za aktivnu elektronsku zaštitu. Avionima tipa AVACS praćena je situacija u vazdušnom prostoru, usmeravana lovačka avijacija na tražene objekte, pružana navigacijska pomoć posadama u vazdušnom prostoru, a po potrebi je pomagano pojedinim letelicama sletanje na alternativne aerodrome. Sve je to u pripremnom periodu trebalo dobro uvežbavati u uslovima masovnih naleta različitih vrsta aviona.

i avioni za strategijsko izviđanje *TR-1A* i *U-2R*. Svim tim sredstvima, dopunjenim obaveštajnom aktivnošću, identifikovana su hemijska, biološka i nuklearna postrojenja; aerodromi; važniji objekti saobraćaja; značajna postrojenja vojne industrije; velika skladišta ubojnih sredstava i pogonskog goriva; komandna mesta, operativni centri i centri veze; svi važniji elementi sistema vazdušnog osmatranja, javljanja i navođenja, kao i sistema protivvazdušne odbrane; vatreni položaji raketa zemlja-zemlja *Scud*, i jedinice kopnene vojske u Kuvajtu i na jugu Iraka gde su bile koncentrisane glavne iračke snage. Za uspešno dejstvo krstarećih raketa *Tomahawk* po izabranim objektima (čijim masovnim lansiranjem je i počeo zalivski rat) u pripremnom periodu je snimljena putanja i digitalizovana slika izabranog objekta.

Kako je jedno od najznačajnijih obeležja vazdušnih operacija u tom ratu bila masovna upotreba vođenih sistema oružja (rakete i bombe), kao i dejstva noću – bila je nužna izuzetna uvežbanost pojedinaca i posada. Posade aviona *F-117A* pripremane su, pretežno, za dejstvo noću po dobro utvrđenim i branjenim ciljevima, a posade aviona *B-52*, pored klasičnog dejstva, uvežbavale su i upotrebu specijalnih vrsta aerosolnih bombi za čišćenje minskih polja.¹⁵

Može se zaključiti da je osnovno obeležje *pripremnog perioda* koalicioni snaga u ratu u Zalivu bilo: (1) celovito i pouzdano identifikovanje ciljeva koje je trebalo napasti i razoriti; (2) izvođenje velikog broja simulacija i vežbi na maketama tih ciljeva, i (3) organizovanje intenzivnih i brojnih zajedničkih vežbi na terenu gotovo svih jedinica i komandi. Na taj način su ostvarene dve značajne pretpostavke za uspeh vojnih operacija: (a) obezbeđeno je realno donošenje odluka na strategijskom i operativnom nivou i realno planiranje upotrebe jedinica, i (b) obezbeđen je visok stepen efikasnosti savremenih sredstava ratne tehnike, uz minimalne vlastite gubitke. I tu se, naime, pokazalo „da je vojna strategija više u pripremi nego u izvršenju”.

¹⁵ Pored ostalih vođenih oružja, u tom ratu su prvi put upotrebljene i vođene rakete *AGM-84 Slam*. Lansiraju se sa udaljenosti od 80 km (izvan zone dejstva raketnih jedinica PVO) i imaju veliku preciznost. Tom raketom je 21. januara 1991. uništena jedna od značajnijih iračkih hidrocentrala tako što je prva lansirana raketa napravila otvor, a druga (nakon dve minute) uletele kroz taj otvor i uništila agregate. Sve su to izvele posade četiri aviona.

Posle aneksije Kuvajta i poziva muslimanima na „sveti rat protiv Amerike” i rušenje „saudijske vladajuće porodice”, Sadam Husein i vojni vrh Iraka očigledno nisu predviđali da će agresija iračke armije izazvati tako odlučnu i jedinstvenu reakciju međunarodne zajednice, a pre svega Sjedinjenih Američkih Država i Zapada u celini. Verovatno nisu očekivali ni tako odlučnu osudu svoje politike od mnogih arapskih zemalja, koje su po svaku cenu želeli involvirati u ratni sukob na svojoj strani, a „protiv američkog imperijalizma i izraelskog cionizma”. Ambicije Iraka da postane dominantna sila na Bliskom istoku i u arapskom svetu zasnivale su se na nerealnim procenama vlastite snage, a još više na pogrešnoj proceni da može ostvarivati odlučujući uticaj na značajne komponente ekonomske i vojno-političke situacije na tom području (proizvodnja i cena nafte, jačanje i pretnja vojnom silom i dr.).

Kada je vojna opcija rešenja krize u Zalivu postala realnost, Irak je mobilisao sve ljudske, materijalne i druge potencijale, i stavio ih u službu priprema za rat. Kao i druga strana, za pripremu je imao dovoljno vremena, ali za razliku od koalicioni snaga, njegove pripreme su izvođene u veoma nepovoljnom okruženju – u uslovima ekonomske blokade i snažnog političkog i vojnog pritiska.

Sa stanovišta ratne veštine, sve pripreme Iraka bile su usklađene sa doktrinarnim opredeljenjem o vođenju pozicionog rata sa defanzivnom strategijom, kako bi se očuvale zauzete pozicije u Kuvajtu i zaštitili objekti na vlastitoj teritoriji. U skladu s tim, obrazovani su i dobro pripremljeni fortifikacijski pojasevi odbrane. *Prvi pojas* odbrane organizovan je duž 250 km duge kuvajtsko-saudijske granice. Na dubini do 100 km posednut je snagama dva korpusa (3. i 7), koji su uglavnom bili sastavljeni od jedinica teritorijalne odbrane (slabije snage). *Drugi pojas* odbrane organizovan je na liniji grad Kuvajt – Džahara, a po dubini do iračko-kuvajtske granice. Posednut je kombinovanim snagama teritorijalne odbrane i Republikanske garde. *Treći pojas* odbrane organizovan je na južnom delu iračkog ratišta (na liniji Basra – Nasivija), a branjen je najelitnijim snagama oklopnih i mehanizovanih divizija Republikanske garde. Po jedan korpus (1, 2. i 5) bio je orijentisan prema Iranu, Turskoj i Siriji. U širem

rejonu Bagdada postojala je strategijska rezerva (gardijski korpus). Tako je izveden skoro klasičan kordonski strategijski razvoj oružanih snaga, što je sa stanovišta savremene ratne veštine bila najnepovoljnija opcija, sa izrazitim opredeljenjem za strategijsku defanzivu.

Ispred svakog, a naročito prvog pojasa odbrane razvijen je originalni i kombinovani sistem prepreka. Ispred prvog pojasa, na primer, na dubini od 80 do 200 m, urađene su sledeće prepreke: (1) peščani nasip širine 8–12 m i visine 3–5 m; (2) kanal širine 7–20 m i dubine 3–7 m, koji je imao dvostruku namenu – osim što je služio kao protivtenkovski rov, bio je napunjen buradima nafte koja se pali u trenutku nailaska tenkova i pešadije; (3) kombinovano minsko polje (protivtenkovske i protivpešadijske mine); i (4) žičane prepreke. Iza tako poredanih prepreka (pojasevi zaprečavanja do 200 m), fortifikacijski su uređeni odbrambeni položaji pešadijskih i oklopnih jedinica, vatreni položaji protivtenkovske i artiljerije za podršku, i položaji rezervi.

U zaprečavanju i uređenju odbrambenih položaja po dubini težište je bilo na postavljanju brojnih kombinovanih minskih polja na mogućim pravcima napada (kretanja) koalicijonih snaga.¹⁶ Položaji jedinica urađeni su sa brojnim objektima, pretežno poljskog tipa, i skloništima za ljudstvo. Uporedo su preduzete opsežne i raznovrsne mere maskiranja i obmanjivanja na taktičkom i operativnom nivou. Između ostalog, izgrađeno je i mnogo lažnih položaja, objekata i maketa.

Za potrebe ratnog vazduhoplovstva izgrađen je savremeni sistem armiranobetonskih skloništa i objekata za avione, kao i položaja za rakete *Scud*. Do početka rata u Zalivu, na većini od 66 aerodroma, izgrađeno je oko 300 armiranobetonskih skloništa.¹⁷ Skoro svako sklonište bilo je zaštićeno armiranim betonom debljine 120 cm i pokriveno peskom, a imalo je železna vrata debljine 60 cm, ispred kojih je, na udaljenju od 40 m, podignut visoki zaštitni betonski zid koji štiti ulaz

¹⁶ Prema nekim podacima, na odbrambenim pojasevima ugrađeno je oko 500.000 raznovrsnih mina.

¹⁷ Iračani su još za vreme rata sa Iranom obišli belgijske i NATO baze radi iznalaženja savremenih rešenja za zaštitu aerodroma. Izgradnja tih skloništa kasnije je poverena firmama zapadnih zemalja, uglavnom Belgiji, a učestvovala su i preduzeća iz naše zemlje.

skloništa od direktnog pogotka raketa. Na aerodromima, kao i na položajima jedinica KoV, napravljen je veliki broj lažnih ciljeva i objekata, što je otežavalo uspešna dejstva avijacije koalicionihi snaga. To je bio jedan od osnovnih razloga što i pored neprekidnog i snažnog bombardovanja i detekcije tokom 38 dana nisu uništene sve rakete *Scud* i što je sačuvano oko 50 odsto iračke avijacije (na taj način i preletanjem na teritoriju Irana).

Najveći uspeh u pripremnom periodu Irak je postigao na planu uređenja teritorije za rat, kao i uređenja objekata i položaja za komande i jedinice. To je, verovatno, i najznačajnije pozitivno iskustvo iračke armije, koje može koristiti i našoj ratnoj veštini. Međutim, svim tim merama nije se mogao postići odgovarajući efekat iz jednostavnog razloga što značajniji činioi nacionalne politike i ratne veštine nisu bili usklađeni sa savremenim principima vođenja operacija. Pre svega, celokupni strategijski raspored oružanih snaga, kao i planovi upotrebe pojedinih vidova, rodova i jedinica, zasnivali su se na defanzivnoj doktrini i na iskustvima iz osmogodišnjeg pozicionog rata sa Iranom. Takva doktrina mogla je biti relativno uspešna u iračko-iranskom ratu, kada druga strana (Iran) praktično nije ni imala ratno vazduhoplovstvo, ali je u sukobu sa koalicionim snagama Zapada bila osuđena na poraz, jer je ratno vazduhoplovstvo koalicionihi armija bilo odlučujući činilac sa stanovišta vođenja operacija i ishoda rata. Ratno vazduhoplovstvo Iraka, međutim, nije izvelo nijednu značajniju borbu u vazdušnom prostoru niti je pružilo bilo kakvu opsežniju podršku kopnenim i pomorskim snagama; to je jedan od retkih primera u istoriji ratovanja da jedan vid oružanih snaga u celini zakaže.

Tako je višemesečni, neuobičajeno dug pripremni period za rat svaka strana, prema svojim vojnopolitičkim ciljevima i vladajućoj vojnoj doktrini, maksimalno iskoristila na političkom i vojnom planu. Koalicione snage, a naročito SAD, razradile su i uvežbale sve moguće opcije, uzimajući u obzir ne samo neposredne vojno-političke (odbrana Saudijske Arabije i isterivanje iračkih trupa iz Kuvajta) već i dalekosežne strategijske ciljeve: uspostavljanje ravnoteže konfrontiranihi snaga na Bliskom istoku i očuvanje američke kontrole nad važnim naftonosnim područjem, i proširenje vojnog prisustva

u tom regionu na dugotrajnoj osnovi. Osnovni vojno-politički cilj Iraka bio je da po svaku cenu sačuva stečene političke, ekonomske i vojne pozicije na Bliskom istoku, tj. poziciju najveće regionalne sile.

TOK RATA I NJEGOVE OSNOVNE KARAKTERISTIKE

Sa stanovišta ratne veštine, rat u Zalivu je imao dve faze: (1) vazduhoplovnu ofanzivu, i (2) kopnenu ofanzivu.

Vazduhoplovna ofanziva

Ratna dejstva su otpočela 17. januara 1991, u 2.50 sati, masovnim raketnim i vazдушnim napadom koalicionih snaga po unapred odabranim objektima na celoj dubini teritorije Iraka i Kuvajta. Prvi masovni i najjači udar izveden je prema planu operacije „Pustinska oluja”, uz prethodno sveobuhvatno elektronsko ometanje celokupnog iračkog sistema protivvazdušne odbrane.

Napad iz vazdušnog prostora izveden prvog dana (17. januara) vremenski i po cilju može se podeliti u dva dela: prvi je trajao od 2.50 do 11.00, a drugi od 11.00 do 20.00 sati. U prvom udaru napadi su izvedeni u tri talasa, u trajanju 2–3 sata. U prvom talasu lansirano je oko 50 krstarećih raketa *Tomahawk*, od kojih je navodno samo jedna promašila cilj.¹⁸ To je prva vazduhoplovna operacija (kao i rat u celini) koja je otpočela masovnom upotrebom krstarećih raketa – sa brodova ratne mornarice i sa konvencionalnim punjenjem – po najvažnijim stratezijskim ciljevima protivnika.

Napad je višestruko operativno iznenadio Iračane. Radi identifikacije (otkrivanje) ciljeva koji lete morali su da uključe svoje radare i tako ih učine ranjivim prema avionima koji nose protivradarske rakete, a koji su poletali u određenom vremenskom intervalu posle lansiranja raketa. U tom talasu učes-

¹⁸ Krstareće rakete *BGM-109C* imaju bojnu glavu mase 455 kg. Domet im je 1.300 km kada se lansiraju sa broda. Mogu se lansirati i sa podmornice, ali im se onda domet smanjuje na 900 km. Visoku tačnost pogađanja obezbeđuje inercijalni sistem vođenja sa povremenim korekcijama (*TERCON*) na unapred izabranim tačkama marš-rute, i digitalizovana slika cilja u glavi rakete (unapred snimljena-satelitski snimak). Udar u cilj može se izvesti na tri načina: direktno iz horizontalnog leta, iz odgovarajućeg ugla poniranja i eksplozijom iznad cilja.

tvovali su i avioni za neutralisanje radarskih sistema *F-4G*, koji su lansirali savremene vođene protivradarske rakete *Alarm* i *Harm*. Drugi i treći talas sačinjavali su pretežno borbene avioni SAD, Velike Britanije, Saudijske Arabije i Kuvajta. Prvo su poleteli najsavremeniji američki avioni *F-117A stelt* („nevidljivi avioni”), a zatim su dejstvovalе mnogo-brojne grupe lovačko-bombarderske avijacije, u čijem su sastavu bili: *F/A-18*, *F-111*, *A-6* i *A-10*, naoružani uglavnom vođenim bombama i raketama.

U toku prvog dana rata ostvareno je oko 2.000 avio-poletanja borbene avijacije i lansirano oko 100 krstarećih raketa.

Za sve vreme trajanja operacije izvođeno je elektronsko ometanje na dva načina: (a) iz najpovoljnijih mogućih zona u vazдушnom prostoru avionima *EF-111*, *EA-6B* i *EC-130*, i (b) iz pokreta u okviru većih borbenih grupa, pošto su gotovo svi avioni imali sredstva za pasivnu, a veći deo i za aktivnu elektronsku zaštitu. Avioni tipa *E-3 AWACS* (pet američkih i pet saudijskih) i *E-20* (sa nosača aviona) neprekidno su leteli na polukružnoj osnovici, navodili borbene grupe aviona, usmeravali lovačku avijaciju i pružali navigacijsku pomoć posadama u vazдушnom prostoru. Te leteće stanice vazdušnog osmatranja, javljanja i navođenja, pored ostalog, usmeravale su i pojedine posade na alternativne aerodrome, kao i na avione tankere kada je trebalo izvoditi punjenje gorivom u vazдушnom prostoru.

Cilj prvog i drugog masovnog udara bio je ostvarivanje apsolutne prevlasti u vazдушnom prostoru i paralisanje osnovnog sistema rukovođenja i komandovanja oružanim snagama, ali je bilo značajno i uništenje avijacije i raketnih jedinica, kao i hemijsko-bioloških i nuklearnih postrojenja. Stoga su napadnuti sledeći objekti: komandna mesta strategijskog i operativnog nivoa, operativni centri i centri veze, radarska mreža sistema VOJIN i radari artiljerijsko-raketnih jedinica PVO, vatreni položaji raketnih jedinica PVO, aerodromi i avijacija na njima, lanseri raketa *Scud*, hemijsko-biološka ratna postrojenja i nuklearni reaktori.¹⁹

¹⁹ Radarska mreža (sistem VOJIN) Iraka bila je podeljena na četiri sektora (centra): Bagdad, Kirkuk, Nasirija i Routba, sa 42 radarska položaja. Većina radarskih stanica bila je sovjetske proizvodnje mada su u svom sastavu imali i francuski radar *Tisar*. Na dva aviona *IL-76* montirali su radare, što je bila njihova varijanta *AWACS*-a.

Prema procenama koalicione komande, ciljevi su pogođeni u oko 80 odsto slučajeva, a gubici su bili neočekivano mali: tri američka aviona (*F/A-18*), jedan britanski (*Tornado GR1*) i jedan kuvajtski (*A-4KU*). Bio je to pouzdan znak da je potpuno neutralisan irački sistem protivvazdušne odbrane. Takva katastrofa protivvazdušne odbrane Iraka može se objasniti dobrim prethodnim pripremama operacije i snažnim elektronskim ometanjem neposredno pre početka i u toku operacije.²⁰

Masovnim avio-raketnim udarima u prvih nekoliko dana rata komanda koalicioni snaga je jasno stavila do znanja da želi što pre završiti rat, odnosno prisiliti dezorganizovanog i zastrašenog protivnika na безусловnu kapitulaciju. Stoga su kontinuirani napadi avijacije nastavljani i narednih dana, a otpočela su i dejstva američke avijacije sa aerodroma u Turskoj.²¹ Do 19. januara izvedeno je više od 4.700 letova borbene avijacije a da Irak (ni posle tri dana rata) nije preduzeo nijednu značajniju akciju na kopnu, moru ili u vazдушnom prostoru (izuzev što je 18. januara u 2.30 sati po lokalnom vremenu sa dve rakete *Scud* napadnut Tel Aviv, a sa jednom Haifa).

Posle evidentne pasivnosti iračkih oružanih snaga u početnim dejstvima i izjave najviših političkih i vojnih ličnosti SAD o postignutim rezultatima iznad očekivanja, poverovalo se da će rat veoma kratko trajati, a bilo je i napisano u kojima se prognoziralo da će rat biti rešen isključivo vazduhoplovnom ofanzivom. Takve procene, međutim, ubrzo su se pokazale kao nerealne, pa je i vojna strategija koalicioni snaga osetno korigovana. To više nije bila strategija uništenja, već iznurivanja i delimičnog uništavanja, pri čemu se uvećavala i mogućnost protivnika da uzvрати udarac na kopnu i upotrebi hemijsko i biološko oružje.

²⁰ U sastavu PVO Iraka nalazilo se oko 630 lansirnih oruđa za različite vrste raketa, većinom starije sovjetske proizvodnje: *SA-2*, *SA-3*, *SA-4*, *SA-7*, *SA-8*, *SA-9*, *SA-11*, *SA-13*. Od zapadnih sistema raspolagali su raketama tipa *Rooland-2*. Za sve te sisteme oružanih snaga SAD imale su pouzdane podatke o taktičko-tehničkim karakteristikama, pa je u uslovima elektronskog ometanja njihova verovatnoća uništenja aviona smanjena 30–80 odsto. Osim toga, u prvom udaru pogođena su sva četiri operativna centra i brojni nišanski i osmatrački radari raketnih jedinica PVO. Artiljerijsko-raketne jedinice PVO praktično su ostale bez mogućnosti za dejstva u centralizovanom upravljanju. To se može reći i za lovačku avijaciju, koja je trebalo da dejstvuje u sistemu PVO, a nije izvela nijednu uspešnu vazdušnu borbu.

²¹ U bazi Indžirlik nalazili su se avioni *F-111*, *F-15* i *F-16*. U toku noći 19/20. januara 1991. dejstvovalo je više od 40 aviona po objektima u Iraku.

Irak je u početnim dejstvima, prepuštajući inicijativu napadaču, preduzeo sve mere kako bi očuvao glavninu svojih snaga i upotrebio je po preotimanju inicijative na ratištu, ako ne na stratezijskom a ono barem na taktičkom i operativnom nivou. Raketni udari po Izraelu i najava terorističkih akcija upozoravali su na mogućnost proširenja ratnih dejstava na čitav region. Iračka politička i vojna strategija imala je očigledno u vidu takvu opciju daljnjeg toka rata, i procenjivala je da bi takav tok događaja znatno poremetio američke planove.²² Računalo se i na veću arapsku i muslimansku solidarnost zbog zajedničkog cilja – borbe protiv Izraela i „nevernika”.

Dalji tok rata pokazao je da su takve vojnopolitičke procene iračkog rukovodstva i Vrhovne komande oružanih snaga bile veoma pogrešne. Sačuvane oružane snage Iraka – deo elitnih jedinica Republikanske garde, 50 odsto avijacije i brojne snage teritorijalne odbrane – čak ni u završnoj (najkritičnija) fazi rata nisu izvele nijednu ofanzivnu ili uspešniju odbrambenu akciju kojom bi bar opravdale stratezijski koncept za koji su se opredelile – iščekivanje pogodnog trenutka radi uzvraćanja udara i postepenog preuzimanja inicijative na ratištu. Iz toga se može izvući jedna od najznačajnijih pouka iz rata u Zalivu: mada vreme početka rata nije bilo nikakvo iznenađenje, procene trajanja i ishoda rata iznenadile su obe zaraćene strane. Prvo su postojala kolebanja u procenama udružene komande koalicioničkih snaga o odbrambenim mogućnostima Iraka i ponašanju dela arapskih zemalja prema ratu, a zatim – u drastičnoj formi – totalno nerealna vojnopolitička procena Iraka o vlastitim mogućnostima i pogrešno odlučivanje na osnovu takvih procena. U tome treba videti i jedan od glavnih razloga za brzi poraz iračke armije, naročito u sudaru kopnenih snaga.

Pošto avio-raketnim udarom iz vazdušnog prostora koalicione snage nisu uspele da za kratko vreme razbiju oružane snage Iraka i njegovu ukupnu odbrambenu moć, u narednom

²² U poruci Sadama Huseina građanima Iraka, pored ostalog, naglašavano je: „Pošto je počeo sukob i otpor vernika, približava se dan spasenja nacije, dan kada će biti zbačene krune korumpiranih izdajnika, dan kada će biti savladana sotona iz Bele kuće i uništeno osinje gnezdo zločinaca iz Tel Aviva. Biće oslobođena Palestina. Biće oslobođen Golan i Liban, a Arapi će biti slobodni na svojoj zemlji. Svi narodi koji su bili ugnjetavani biće oslobođeni”.

periodu (do 24. februara) nastavljena su intenzivna dejstva vazduhoplovnih i raketnih snaga, sa težištem na pronalaženju i uništavanju lansera raketa *Scud*, jedinica Republikanske garde, objekata za proizvodnju NHB oružja i infrastrukture na komunikacijama. Na taj način je ostvarivana izolacija bojišta (snabdevanje trupa u Kuvajtu), sprečavan manevar iračkih snaga i uništavani izvori njihovog snabdevanja, slamana volja stanovništva i vojske za otporom, ukratko – „omekšavan” teren za kopnenu ofanzivu.

Nasuprot tome, Irak se opredelio za strategiju preživljavanja i pripremanja za odlučujuću bitku – „majku svih bitaka”, pa je preduzeo sve mere kako bi se sačuvala glavovina oružanih snaga. Veći deo avijacije se sakrio u dobro uređena armirano-betonska skloništa i podzemne objekte, oko 150 aviona je preletelo na aerodrome u susedni Iran, a slično se dogodilo i sa kopnenim snagama.²³ One su duboko ukopane i zaštićene, uz obimne mere maskiranja i obmanjivanja, „mirovale” da ne bi bile uništene dejstvima iz vazdušnog prostora. Posebno je dobro čuvana Republikanska garda na većoj dubini ratišta. Takva strategija bi se još i mogla opravdati da su te snage pružile barem jedan snažniji otpor protivniku u kopnenoj ofanzivi koalicioni snaga, koja je počela 24. februara. Međutim, otpor je bio toliko slab i beznačajan da se s pravom smatra da je strategija preživljavanja i pripremanja za „bitku nad svim bitkama” bila najgora opcija ratnog plana koju je iračka vrhovna komanda mogla izabrati. Da je to tačno, postoji još jedan dokaz: do početka kopnene ofanzive koalicioni snaga iračka armija je izvela samo jedan napad taktičkih razmera. Primenjujući klasično ratno lukavstvo (bela zastavica za predaju i okrenute topovske cevi na tenkovima unazad), jedna ojačana oklopna brigada je prodrla 20 km na teritoriju Saudijske Arabije i 30. januara zauzela grad Kavdži, ali je već nakon dva dana bila prisiljena da se povuče.

Do početka kopnene ofanzive, uz kontinuirana (svakodnevna) dejstva manjeg intenziteta, koalicione snage su izvele i tri posebno snažna udara iz vazduha: 29. januara – po najvećoj iračkoj luci Basra, u čijem se širem rejonu nalazio i deo elitnih snaga Republikanske garde; 13. februara bombardovani su položaji iračke armije u Kuvajtu, naročito minska

²³ Nema pouzdanih dokaza koji bi potvrdili da je između Iraka i Irana sklopljen prethodni sporazum o prebacivanju dela iračkog ratnog vazduhoplovstva na teritoriju Irana.

polja i fortifikacijski objekti, a 19. februara je nastavljeno najveće bombardovanje Bagdada i okoline. U toku dana izvedeno je više od 2.000 avio-poletanja, a osnovni ciljevi su bili položaji elitnih jedinica Republikanske garde i objekti saobraćaja. Tom operacijom je uspešno završena neposredna vazduhoplovna priprema napadne operacije kopnene vojske i uspešno okončana prva faza rata, u kojoj je avijacija koalicionih snaga samostalno dejstvovala punih 38 dana, što je jedinstven primer u savremenoj istoriji ratovanja.

Uporedo, američka ratna mornarica se postepeno pomerila ka severu, a njeni topovi su sve efikasnije gađali ciljeve duž kuvajtske obale, uprkos pokušajima Iraka da ispuštanjem nafte u Persijski zaliv stvori naftnu mrlju i time spreči aktivnost protivnika.

Irak je na sve to reagovao povremenim, ali upornim lansiranjem raketa *Scud* na Izrael. Do 24. februara (početak kopnene ofanzive) lansirao je 40 raketa *Scud* na izraelsku teritoriju, što je očigledno imalo veoma nepovoljno psihološko dejstvo na stanovništvo, koje je prilikom svake uzbune moralo da beži u skloništa sa zaštitnim maskama. Rakete su stalno lansirane pod pretnjom upotrebe bojnih glava sa hemijskim punjenjem.

Kopnena ofanziva

Drugi period rata počeo je 24. februara, a trajao samo četiri dana – do 28. februara. U tom razdoblju je izvedena intervidovska operacija strategijskog nivoa na savremen način – primenom načela američke „doktrine vazdušno-kopnene bitke”.²⁴ U operaciji su učestvovala sva tri vida oružanih snaga

²⁴ „Doktrina vazdušno-kopnene bitke” primenjena je samo u drugom periodu rata (kopnena ofanziva), a ne u ratu u celini, kako se to najčešće tvrdi. Koncept vazdušno-kopnene bitke je doktrina kopnene vojske SAD, formulisana u Borbenom pravilu *FM 100-5* iz 1982. godine. Predviđa izvođenje ofanzivnih dejstava iz vazdušnog prostora i sa kopna duboko u pozadini neprijateljevih formacija da bi se onemogućio njihov napad. Kao protivnika imala je u vidu, prvenstveno, snage sovjetske armije i zemlje Varšavskog ugovora, odnosno njihovo ešeloniranje u Evropi. Otuda se može govoriti samo uslovno o testiranju načela te doktrine u novom ambijentu i drugačijim uslovima odnosa snaga. Ambijent je bio suroviji nego u Evropi, ali je zato odnos snaga bio neuporedivo povoljniji za koalicione snage, naročito u vazdušnoj i pomorskoj komponenti. Za prvi, najduži i najvažniji period rata pre se može govoriti o renesansi Duetove vazduhoplovne doktrine nego o „doktrini vazdušno-kopnene bitke”. Osim u tom ratu, vazduhoplovstvo je imalo odlučujuću ulogu u još tri regionalna rata: korejskom (1951), vijetnamskom (1964–1972) i trećem arapsko-izraelskom (1967). Sa 14 nosača aviona SAD praktično su integrisale veliki deo vazduhoplovstva i pomorskih snaga. U ratu u Zalivu te snage su tako i dejstvovala.

– kopnena vojska, ratno vazduhoplovstvo i ratna mornarica, ali je nosilac udara bila kopnena vojska, čiji su efektiivi u prvom ešelonu bili ekvivalenta oko šest divizija.

Ofanzivna operacija velikog intenziteta otpočela je snažnom vazduhoplovnom i artiljerijskom pripremom, i napadom oklopno-mehanizovanih snaga na položaje iračke armije na celom frontu duž saudijsko-kuvajtske i saudijsko-iračke granice – prema planu „Pustinjska oluja”. Glavne komponente plana operacije bile su: (1) kombinovana borbena dejstva i precizno razrađen plan sadejstva snaga na kopnu, moru i u vazдушnom prostoru; (2) energičan proboj dobro organizovane i fortifikacijski uređene iračke odbrane oklopno-mehanizovanim jedinicama; (3) ostvarivanje dubokih prodora upotrebom helikopterskih i padobranskih desanata i oklopno-mehanizovanih jedinica radi dostizanja ciljeva u dubini iračke odbrane i izbijanja na severnu granicu Kuvajta, presecanje komunikacijskih pravaca koji iz Iraka vode ka Kuvajtu i prisiljavanje iračkih snaga na predaju; (4) sprečavanje i odbijanje protivnapada iračkih rezervi i Republikanske garde sa trećeg pojasa odbrane (iz šireg rejona Basre i Alnosisie); (5) uništavanje opkoljenih iračkih snaga u Kuvajtu ukoliko ne prihvate poziv na predaju i bezuslovnu kapitulaciju i potpuno oslobađanje Kuvajta.

Prema navedenim ciljevima, a na osnovu rasporeda iračkih snaga u Kuvajtu i na jugu Iraka, kao i izrazite prevlasti u vazдушnom prostoru, izvršeno je grupisanje multinacionalnih snaga i izabrana najpovoljnija ideja manevra. Glavne snage antiiračke koalicije grupisane su na dva centralna i dva krilna pravca, s tim što su najvažniji zadaci dodeljeni snagama na levom krilu – koje su izvele duboki prodor (obuhvat, obilazak i desantiranje) u naredna dva dana i izbile u južni Irak, i snagama na centralnom (glavni) pravcu – koje su rasekle glavni odbrambeni irački sistem u Kuvajtu („zid smrti”), dejstvujući prema Basri. Na dva pomoćna pravca: desnokrillnom, koji je obuhvatao dejstva sa mora i u zahvatu obalnog ruba, i centralnom – usmerenom ka Aldama, vezivane su iračke snage i obezbeđivan je desni bok snaga na glavnom pravcu udara.

Već posle prvog dana borbenih dejstava na kopnu multinacionalne snage su postigle rezultate iznad očekivanja. Fran-

cuske snage, podržane delom engleskog kontingenta, prodrle su duboko na levom krilu fronta i već sledećeg dana stvorile značajne preduslove za desantiranje 101. američke vazdušno-prenosne divizije. Time su presečeni komunikacijski pravci koji iz severnog Iraka vode u južni, a istovremeno je sprečena intervencija rezervi i Republikanske garde prema glavnom (centralni) pravcu.

Iračani nisu pružili ozbiljniji otpor ni na glavnom pravcu napada ni na prvom pojasu odbrane, koji je fortifikacijski bio najbolje uređen. Već trećeg dana operacije (27. februar) bilo je jasno da je otpor iračke armije manje-više slomljen, predalo se oko 60.000 iračkih vojnika, što je bilo ogromno iznenađenje za sve koji su očekivali duži otpor i drugačiji tok borbenih dejstava. Bila je to vremenski najkraća operacija strategijskog nivoa, planirana i izvedena uz upotrebu savremenih sistema oružja, čiji su ciljevi ostvareni uz minimalne ljudske i materijalne gubitke.

Brzi slom iračke armije bio je očigledno posledica mnogih okolnosti: (1) neadekvatne političke i vojne strategije koje je iračko državno, političko i vojno rukovodstvo usvojilo i na osnovu kojih je nameravalo da vodi rat, pri čemu je potpuno zanemarena činjenica da je većina država osudila iračku agresiju na Kuvajt, da je Irak ostao bez saveznika i da je odnos snaga apsolutno na strani protivnika; (2) odluke iračke vrhovne komande da povlačenjem Republikanske garde sa drugog pojasa odbrane (već od 15. februara, kada je procenjeno da rat može biti izgubljen u Kuvajtu) sačuva svoje elitne jedinice za održavanje postojećeg sistema vladavine, i (3) oslabljenog morala iračkih jedinica (naročito na prvom pojasu odbrane). Ostalo je nerazjašnjeno zašto iračka armija nije u najkritičnijoj fazi (kopnena ofanziva) upotrebila hemijsko oružje, mada je stalno njime pretila, pogotovu ako je tačno da su neke raketne i artiljerijske jedinice posedovale municiju (rakete) punjene bojnim otrovima.

Samo četiri dana nakon početka kopnene ofanzive – 28. februara, Irak je prihvatio sve uslove multinacionalnih snaga i prestao sa oružanim otporom. Time je rat u Zalivu bio završen; nastupila je faza unutrašnjeg previranja u Iraku i borbe SAD da učvrste svoju vodeću poziciju na Srednjem i Bliskom istoku.

Zaključci i pouke iz rata u Zalivu

1. Rat u Persijskom zalivu između koalicionih snaga (28 država), sa jedne, i Iraka – sa druge strane, izazvan iračkom agresijom na Kuvajt i pretnjama Saudijskoj Arabiji, prvi je regionalni sukob u kojem nije došlo do direktne ili indirektna konfrontacije dve supersile – Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog Saveza. Upotrebu vojne sile protiv Iraka odobrio je Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija, a iračku agresiju i aneksiju Kuvajta osudile su gotovo sve države sveta. To je jedan od pokazatelja novih političkih, vojnih i ekonomskih odnosa i procesa, koji se više ne zasnivaju, prevashodno, na podeli sveta na interesne sfere i blokove, i na svrstane, nesvrstane i neutralne zemlje. U takvim uslovima agresor ostaje bez saveznika i osuđen je na neuspeh, a to je upravo, na najdrastičniji način doživeo Irak, uprkos nastojanjima da uvuče u konflikt što veći broj zemalja iz regiona. Izgleda da se u tom ratu najpotpunije potvrdio poznati princip o savezništvu: „nema večnih prijatelja ili stalnih neprijatelja, samo su interesi večni”. To je pouka o savezništvu za svaku zemlju, pa i našu.

2. Sa vojne tačke gledišta, rat u Zalivu se može analizirati sa dva aspekta: (a) priprema za rat i (b) izvođenja borbenih dejstava.

Ima mnogo razloga za zaključak da je rat praktično „dobijen” u pripremnom periodu, koji je po mnogim obeležjima bio specifičan. Prvo, to je bio vremenski najduži i, ujedno, najsloženiji proces strategijskog razvoja oružanih snaga SAD. U međukontinentalnom prebacivanju ljudstva i tereta bilo je angažovano više od 250 transportnih aviona C-5 i C-144, koji su u 3.500 letova dopremili više od 150.000 ljudi i 80.000 tona tereta na teritoriju Saudijske Arabije.²⁵ Osim toga, za prebacivanje američkih vojnika i materijalnih sredstava iz Zapadne Evrope u područje Persijskog zaliva angažovano je i 50 vojnotransportnih aviona C-130. Osim transportnih aviona Ratnog vazduhoplovstva, angažovana su i 124 putnička i transportna aviona civilnih vazduhoplovnih kompa-

²⁵ Za prebacivanje ljudstva i materijalnih resursa sa teritorije SAD na teritoriju Saudijske Arabije angažovano je oko 80 odsto vojnotransportnih aviona SAD. Intenzitet korišćenja tih aviona dostizao je 11–15 časova naleta na avion dnevno, a u svakodnevnoj nastavnoj i borbenoj delatnosti taj intenzitet iznosi najviše pet časova.

nija i 38 transportnih aviona iz rezerve, koji su obavili više od 3.000 letova i prebacili 100.000 ljudi i 140.000 tona tereta. Bila je to najsloženija uspešno izvedena operacija vazdušnog transporta međukontinentalnih razmera, čije iskustvo će biti dragoceno za vojnu nauku uopšte, naročito za oružane snage SAD. Tome treba dodati i stečena iskustva u prebaziranju oko 600 aviona iz 20 različitih vazduhoplovnih vingova taktičke i stratejske avijacije, čiji je let iz SAD trajao prosečno 15 časova sa 10–12 uzimanja goriva u vazdušnom prostoru.

Pomorskim prevoženjem su dopremljeni teški sistemi oružja i ratne tehnike, ukupno oko dva miliona tona raznih tereta. Plovidba je, u proseku, trajala 21–27 dana, a put je bio dug oko 12.000 milja. Osim toga, u roku od 14 dana prebazirane su u region Persijskog zaliva i tri eskadre ratne mornarice Sjedinjenih Američkih Država.

U celini, problem vazdušnog i pomorskog transporta snaga za brze intervencije (njihovo prebaziranje i koncentracija) bio je veoma složen. Pošto relativno dugo traje i ne može ostati neotkriven, branilac ima mogućnost da pravovremeno izvrši mobilizaciju i koncentraciju svojih snaga za odbranu. U ratu u Zalivu, međutim, sve pripreme koalicionih snaga izvedene su neometano i pravovremeno, što je bio važan uslov za njihovu pobedu.

Druga bitna specifičnost pripremnog perioda odnosi se na sadržaj aktivnosti prebačenih snaga do početka ratnih dejstava. Ozbiljan problem američkih, engleskih i francuskih snaga bila je njihova adaptacija i obuka u složenim fizičko-geografskim uslovima Persijskog zaliva. Pustinjski karakter ratišta opredeljivao je sve borbene radnje i postupke – za takav način dejstva nisu bili dovoljno pripremljeni ni ljudi ni borbena tehnika. Stoga su sve vežbe na terenu, maketama i poligonima bile izuzetno složene i naporne.

Takođe bilo je neophodno potpuno identifikovati ciljeve i objekte koji će se napadati. To je bio jedan od najznačajnijih elemenata celokupnog pripremnog perioda, po mnogima – njegov glavni sadržaj. U rekordno kratkom roku izrađeno je na stotine maketa i fizičko-matematičkih modela na kojima su izvedene brojne vežbe, simulacije i eksperimenti, što potvrđuje konstataciju da je rat „dobijen” već u pripremnom periodu. To iskustvo je dragoceno za ratnu veštinu kao nauku i praksu, i to za sve tri njene discipline (strategija, operatika i taktika).

I Irak je maksimalno iskoristio vreme za ratne pripreme, ali na stereotipnoj doktrini pozicionog rata sa fortifikacijski veoma dobro pripremljenim pojasevima odbrane. Takva doktrina i strategija mogle su samo delimično da ublaže posledice dejstava iz vazdušnog prostora, ali ne i da obezbede pobedu u ratu.

3. Za razliku od većine lokalnih i regionalnih ratova novijeg doba, početak rata u Zalivu nije bio iznenađan. Datum njegovog početka bio je praktično određen rezolucijom Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija. Međutim, postojala su dva druga iznenađenja: silina početnog udara iz vazdušnog prostora po unapred odabranim objektima na čitavoj dubini teritorije Iraka i Kuvajta, i vremenski izrazito odvojena dva perioda rata i oružane borbe: (1) vazduhoplovna i (2) kopnena ofanziva, što je novina u praksi ratne veštine.

4. Rat u Zalivu je ponovno aktuelizovao davno zaboravljene ideje Duetove vazduhoplovne doktrine, prema kojima ratno vazduhoplovstvo (ovoga puta integrisano sa mornaricom – nosači aviona) može samostalno odlučiti o ishodu rata i oružane borbe.²⁶ U prvim danima rata skoro da je preovladalo gledište da se rat može dobiti izvođenjem vazduhoplovnih operacija, tj. masovnim raketno-vazdušnim napadom i pretinjom upotrebe kopnene vojske. Takvo gledište podsticano je pasivnim otporom protivnika i euforičnim glorifikovanjem preciznosti i efikasnosti vođenih sistema oružja (bombe i rakete). Punih trideset osam dana trajala je vazдушna ofanziva, iznurivanje iračke vojske i stanovništva, i razaranje materijalne osnove iračke armije, i to skoro isključivo vazduhoplovnim operacijama, uz učešće ratne mornarice (nosači aviona i lansirane krstareće rakete). Za to vreme jedinice kopnene vojske koalicioni snaga izvodile su obuku i pripremale se za borbu na kopnu gotovo bez ikakvog uznemiravanja od strane protivnika.

Operacija žestokog bombardovanja Iraka ipak nije rešila osnovni cilj rata – razbijanje iračkih oružanih snaga i njihovo povlačenje iz Kuvajta. To je najsnažniji adut protiv sve

²⁶ Đulio Duet (Giulio Douhet), 1869–1930, italijanski general i vojni pisac. Osnovne ideje o upotrebi vazduhoplovstva izložio je u svom delu *Il Dominio dell' Aria* 1926. godine, a zamisao o primeni svoje doktrine u studiji *La Guerra dell' 19...*, četiri godine kasnije na primeru hipotetičnog rata između Nemačke i Francuske (Videti: Z. Rendulić, *Vazduhoplovne doktrine*, VIZ, Beograd, 1974).

glasnijih i agresivnijih teorija o tzv. dejstvima sa distance, o „tehnološkom ratu”, o „vazdušno-kosmičkom ratu” i slično, u kojima se apsolutni primat daje savremenim sistemima oružja, koja su najizraženija u ratnom vazduhoplovstvu i ratnoj mornarici.

5. U drugom periodu rata – kopnenoj ofanzivi, testirani su neki elementi američke „doktrine vazdušno-kopnene bitke”, koju su Amerikanci uvežbavali od početka osamdesetih godina kao ratni scenarij za sukob u Evropi. Mada je kopnena operacija multinacionalnih snaga efektno izvedena, pouke iz te operacije manjkave su utoliko što jedna strana (multinacionalne snage) nije imala dostojnog protivnika u drugoj strani (iračke snage). Oružane snage Iraka pružile su neočekivano slab otpor. Duboki obuhvat na levom krilu fronta i brzi prodor na centralnom pravcu izvedeni su bez ijednog značajnijeg protivnapada ili protivudara iračkih snaga. Iračka strategija pozicionog rata i čuvanja snaga za „odlučujuću bitku” doživela je krah, što je još jedna značajna pouka iz tog rata.

S U M M A R Y

MILITARY-STRATEGIC ASPECT OF THE GULF WAR

The war in the Persian Gulf can be analysed from different standpoints and levels of generalization: (1) diplomatic-political and psychological-propagandistic components; (2) economic interests of the belligerent sides; and (3) application of corresponding doctrine and strategy. All these components were in this war interconnected and mutually conditioned. It is, therefore, difficult to separately analyse only the military-strategic factors and element that are the topic of this article.

In the Gulf war we saw the „clash” between two entirely different doctrines: the Iraqi doctrine of static, or positional, war waged on prepared territory and well fortified defence belts, and the American doctrine of maximal use of technical superiority, together with the strategy of the air offensive as the basic contents of military operations. Beside this, in the land offensive the US forces were testing also many principles of the „Airland Battle” doctrine, although with „questionable” criteria. Namely, it is difficult to believe that in another local or regional war the adversary would behave in a manner the Iraqi armed forces did during the entire war, particularly after the multinational forces launched their land offensive.

The author considers the characteristic features of the Gulf war from three aspects: (1) basic characteristics of the theatre of war and their impact on the conducting of military operations; (2) preparations for the war; and (3) the

course and characteristics of the war. Such approach to the analysis of the military-strategic component of the war facilitates the drawing of lessons from the largest regional armed conflict after the World War II, in which the most modern conventional armament was used.

R E S U M E

LES ASPECTS MILITAIRE-STRATEGIQUES DE LA GUERRE DANS LE GOLFE

La guerre dans le Golfe peut être analysée de différents points de vue et des niveaux de généralisation: (1) composants diplomatico-politiques et psychologiques, (2) intérêts économiques des parties en guerre, et (3) application correspondante de la doctrine et de la stratégie. Tous les composants mentionnés dans cette guerre sont liés mutuellement et conditionnés par des autres faits, d'où on voit très difficilement la possibilité de l'analyse militaire-stratégique ce que représente le sujet de cet article.

Dans le Golfe on a vu se heurtées deux parties et deux doctrines totalement différentes: la stratégie de la guerre de positions de l'Iraq, avec le territoire aménagé et fortifié, et la doctrine américaine de l'utilisation maximale de la supériorité technique, ainsi que la stratégie de l'offensive aérienne. En plus, pendant l'offensive terrestre des EUA on a testé de nombreux principes de la doctrine de la „bataille aérienne et terrestre“ mais avec les critères „douteux“. Il est difficile, d'ailleurs, de croire que dans autres guerres locales et régionales, l'ennemi agira de façon iraquienne durant toute la guerre, et surtout pendant l'offensive finale terrestre des forces multinationales.

Les marques de la guerre dans le Golfe sont vues par l'auteur de façon suivante: (1) à travers les caractéristiques de base du champs de bataille et leur influence sur la conduite de l'opération; (2) les préparatifs pour la guerre; et (3) le cours et les caractéristiques de la guerre. Cette approche de l'analyse facilite les conclusions de l'expérience de cette guerre la plus grande après la deuxième guerre mondiale.

Р Е З Ю М Е

ВОЕННО-СТРАТЕГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ВОЙНЫ В ЗАЛИВЕ

Война в Персидском заливе может анализироваться, исходя из различных точек зрения и уровней обобщения: (1) дипломатическо-политические и психологическо-пропагандистские компоненты, (2) экономические интересы воюющих сторон, и (3) применение соответствующих доктрин и стратегий. Все указанные компоненты в этой войне были взаимосвязанными и обусловленными и поэтому трудно отдельно анализировать только военно-стратегические факторы, являющиеся предметом настоящей статьи.

В Заливе „стролкнулись“ две совсем противоположные доктрины: иракская доктрина позиционной войны, с оборудованной территорией и в фортификационном отношении хорошо подготовленными зонами обороны, и американская доктрина максимального использования технического превосходства, а также стратегия воздушного наступления, как основного содержания военных операций. Вместе с тем, в наступлении сухопутных войск США проверяли и многие начала „доктрины воздушно-наземной операции“, причем они использовали „сомнительные“ критерии. А именно, трудно поверить, чтобы в некоторой другой локальной или региональной войне противник вел себя таким образом, как это делали вооруженные силы Ирака в ходе всей войны, в частности во время наступления мультинациональных сухопутных войск.

Война в Заливе автором рассматривается из трех углов: (1) исходя из основных характеристик театра войны и их влияния на ход военных операций; (2) подготовок к войне, и (3) хода и характеристик войны. Такой подход к анализу военно-стратегического компонента войны облегчает сделать выводы, связанные с настоящим самым большим региональным столкновением после второй мировой войны, в котором использовалось самое современной обычное оружие.